

לשאלת המבטא והגינה

משrho בקרבנו הדוברים עברית ותלמיי החדרים המתוקנים, עלתה על הפרק עוד שאלה אחת – שאלת המבטא.

לא כאן המקום להביא בפרטנות את כל הנוגע לפתרונה. על פי רוב אומרים, כי אנחנו "ה אשכנזים" באננו לידינו מבטאו וניגנו על ידי חוקי הגרמנים והפולנים, והמבטא הוכן נשאר בידי הספרדים. אמנם, המבטא והגינה בכלל מושפעים מגורמים רבים ושונים, שאין ידועים לנו, מגורמים של האקלים, של אופני החיים וכיוצא בהן; אבל בנוגע למבטאו אנחנו, ביחס ל"הברתו האשכנזית", נראה מותך דברי המזוהים במבטא הספרדי, אין הכל זהה כלל, ורק השפעת החוקי בלבד מושלת בנו. ואינם שמים לב, כי באופן כזה הלא נכון להוציא את המשפט הזה בעצמו גם על מבטאותם הם, כי רק מותך

זיהו חוקי הוא בא להם, ואינו כלל המבטא המקורי שהיה להעברים הקדמוניים. אבל גניה, כי אם גם המבטא המזרחי שלא היה תחת השפעת האשכנזים והסלז'וקים הוא יותר נכון וועלינו לעשות כל אשר בידינו להתקרב אליו. וכך אני בא ושאל, אל מבטא של מי עליינו להתקרב? מבטא מזרחי או ספרדי סתם אינו למציאות כלל; אבל יש מבטא של הספרדים האיטלקים, יש מבטא של בני מרוקה, ויש מבטא של התימנים. ובכן יבוא נא אהובי המבטא הספרדי ויגידו לנו, באיזה מהם יבחרו,இזோ המבטא היותר נכון על פי דעתם, אשר אליו אומרים הם להתקרב? כי הלא הבדל יש בין שלושת המבטאים האלה. הספרדים האיטלקים מביעים את זה – *thin*, והערניתם מבטאים דרך האף; את הצ' מה מה מבטאים כמו *s* ואת הת' כמו *t*, ובטורכית מבטאים את הת' כמו *z*; את התנוועות: הקמצ' והפתחה מבטאים כמו *a*, את החלום ואת הקמצ' קטץ כמו *o*, את הצירה כמו *e*, את הסגול כמו *è* או *é*, את השורוק והקבוץ כמו *u*. והיהודים בסוריה מבטאים ג' רפואה ודושגה כמו *z* וכמו באנגלית במלחה *Strange*, את הי' כמו *y* רוסי, הע' כמו בערבית, הצ' כמו *s*, הך' כמו *h*, הת' כמו *th* במלחה האנגלית *"thin"*, התנוועות – מבטאות כמו *ba* באיטליה.

במרוקה: הצ' הם מבטאים כמו *dy* ברוסית, ת' כמו *ts*, ויש אומרים, כי גם הת' הם מבטאים כמו *dy* ברוסית. בין החלום והשורוק וגם קבוץ, כמעט שאין מבחן כל, כמו בין צירה וחירק. יש שהם מחליפים פתח וסגול, ויש עוד שניי מבטאים בינויהם ובין האיטלקים.

התימנים מבטאים את האותיות: א, ג, ד, ו, ח, ט, ס, צ, ק, ת כמו שມבטאים אותן הערבים, אותן ב היא תמיד ב (Maltzan Reise nach Süd-Arabien, I, 177). אבל על פי ספר (בן ספר; I, 54) היא ז; יש מקומות אשר שם מבטאים את הך' כמו ג (רוסית), את הקמצ' והפתחה כמו באשכנו, החלום כמו בפולין, הצירה כמו באיטליה.

את הסגול כמו בגרמנית; השוא הבא לפני אות גורונית יבוטא כתנועה הבאה אחריו, לפני י' כמו, ביתר המקומות כמו a הטופת. הפתח והסגול מתחלפים לעיתים קרובות זה בזה.

בכל, מבטאים יותר קרוב אל מבטא האשכנזים מאשר אל מבטא הספרדים.

במאמרו של גריינהוט- Die Jüdische Bevölkerung Palästinas (Palastina-Nummer 1022 צד) הוא מספר על דבר היהודים הדאגיסטאנים שתוישבו בא"י. ואלה דבריו: על פי מנהיגיהם הרי הם קרובים לספרדים אבל אין הדבר כך נוגע למבטאם. את אותן ק' כמעט שהם מובלעים כיהודי אלפֿא, את הסגול ואת הצירה הם מבטאים כחריק, ובנוגע לשאר הדברים הם מבטאים כהשכנזים Ein neuer Beweis das die die aschkenazische Aussprache so mir nichts dir nichts zu verwerfen ist.

לאמור: מכאן ראייה שאין לו זול בהברה האשכנזית. ועובדת היא כיום, שרוב החדרים המתקנים ורוב המדברים עברית שמנו להם לחוק לדדק במלעיל ומלרע, מבלי להשגיח אל המבטא המצוי בפי כל היהודים יושבי רוסיה. ובכן אל שני המבטאים: הספרדי והשכני, שהיו לנו מכבר, נוסף עוד שלישי, שאינו לא ספרדי טהור ולא אשכני כלו. ומבין אנו מציאתו של כל אחד ואחד משני הראשונים, אבל השלישי הוא מוחר מאד. רק הגורמים הטבעיים הבלתי ידועים לנו מכירחים אותם למבטא זה או אחר, לבניה זו או אחרת. ומוניה אנו שביבי הספרדים, המיעטים בעמנו, גם הגינה גם המבטא נכוונים, אבל חושב אני, כי בתנאים שאנו נמצאים בהם כיום, אנחנו, שהנו רוב מניינו ורוב בנינו של ישראל, רשאים וצריכים אנו לבטא את שפטנו בגינזנו ובמבטאנו האשכני, שהם בידינו כעת. ואם צדקו אלה האומרים, כי רק מפני החוקי אנחנו מחזיקים בהם ובידינו לגבור על ההרגל המכריה אותנו לדבר במבטא האשכני, ורק מתוך החפות בלבד אנו יכולים וצריכים לשנותם, אם כן למה אנחנו עומדים על חצי הדרך? מודיעו משנים הם את הגינה ואניהם מדקדים גם במבטא? דוקא הגינה ולא המבטא כולו?

את משתי אלה, או דברו כולם ספרדי או דברו כולם אשכני.

כשהיו לנו אך מעיניים בספרים או גם קוראים בהם, לא היה הרע גדול כל כך; אבל עכשו, אחרי שוכינו לראות בחוכינו אנשים מಡקלים את פרי יצירתם או פרי יצירתו אחרים בזיכרון, הדבר שונה לגמרי. ואין הדבר עוד רע כל כך בנוגע לפרווה, אבל כשباءים לקרה בקהל שירים, או רואים אנחנו את כל הזורות שבדבר. אין המדקלים יודע, או אם גם יודע הוא, אילו זכר באותו מעמד, כי שירינו כתובים מימות הציר מאנה: ואילך במשקל הטוני, ושותח הוא, כי מיטב השיר צלצלו-משקל, וכי שיר יאמֵר לדבר מוסיקלי, שיש לו מדה קצובה. ואם יקרא איש את שירו של מאנה, למשל, על פי כללי הדקדוק, או יאבד המשקל הטוני, יהיה כלל היה. כשהיה המשקל היטילבי (משקל התנועות) שורר

1. אלעוז גריינהוט (תר"י-תרע"ג). חוקר מדרשים ואיש מדע ארץ-ישראל. מורה הארץ במקומות שונים.

2. הוא המשורר, שהיה גם צייר, מרדי צבי מאנה (תר"י-תרמ"ו) הנודע בכינוי 'המציר' (ראשי תיבות של מרדי צבי יליד רדאושקוביץ').

אצלנו, די היה לנו לדעת, שכך וכך מספר התנועות, והמוסיקליות, הritismos, היהת כללה חסרה בשירה, ולבסוף המשקל היה מונח על החזרו בלבד. והנה באו ימים שקצת הנפש בחירות (niemem), בـ"עשועים מצצללים" אלה, שאינם מעלים ואינם מורדים; אבל הריטמוס, שיש לויחס גדול ככל כל מה הנעשה בתחום נפשו פנימה: אל התנועה, הדבר והמשמעות, הריטמוס הזה מונח בטבע החיים ועומד על בסיס פיזיולוגי נכון, שלא פה המקום להאריך בזה. אין לך אומה בעולם, גם היותר פרראית, אין לך גוי בארץ, אשר בשיריו, גם היותר קדמוניים ופרימיטיבים, לא יהיה ניכר ובולט הריטמוס, ولو גם לKOI. ועל אותו הריטמוס הייסודי בניו המשקל הטוני. קראו בקהל את שירת הבאר, את שירת האוזן וכוכו, וכו', ומיד תבחןנו בו את הריטמוס; קראו את שירי הספרדים במבטא הספרדים ולא תמצאו לו לмерות משקל היחיד והתנועה, ולשוא תהפשו את הריטמוס בשירי אדם הכהן, אביג'ז וילג'ז וכל אלה שכתו את שיריהם במשקל התנועות – אחת היא אם תקראות בספרדיות או באשכנזית. ואם ישנו באחדים משיריהם, רק על פי מקרה בא. ואותם השירים המעניינים שלהם, שוכו להוו מושרים בפי הקהל, זכו לכך אך מהיות להם הריטמוס הנחוץ, שהוא תמצית המנגינה והשירה. רוב בתי יונה הומיה" (לטריס) יש להם הריטמוס

ושם אָבִיב נְתַחֵץ יְמָה

עד לְקִצּוֹת שְׁמִים וְכ' ⁶

כלו ריתמי מראשיתו עד קצהו. ולעתמת האוזני היטב כשאתם שרים את ה"תקווה", "אל טל ואל מטר", "חוש", אחים, חושו⁷, ומיד תבחן את הכרכורים שאתם עושים ב כדי שתעלה לכם המנגינה. פעם אתם נשאים פנים להנגינה הספרדית ופעם להאשכנזית, ויש שאתם מבטאים מ לרע מה שהוא גם בהכרתם של הספרדים ושל האשכנזים גם יחד מלעיל – הכל לפה רוח הריטמוס במנגינה. המשעבד לו את השיר גופו. העושים אותם כזאת ב-דארט ווא דיע צעדער⁸ או "דייע שבועה"⁹...?

השפה (פטרבורג), חוב' אי (סיוון תרע"ב),

עמ' 29-27

3. כינויו של אברהם דוב הכהן בנזון (תקנ"ד-תרל"ט), משורר וחוקר מקרא ולשון.

4. כינויו של אברהם בר נוטלובר (תקע"א-תרנ"ט), משורר וחוקר.

5. יהודה ליב גורדון (תקצ"א-תרנ"ב), משורר, חוקר ועורך.

6. מאיר הלו לטריס (תק"ס-תרל"א), משורר ומתרגם. סיור זה היה מפורסם ביותר.

6א. של מ"צ מאנה.

7. הוא שירה של שורה שפירה, שנקרא אמן ציון, אולם נתרפסם ברבים ונעשה שיר עם לפה מלאות השורה הראשונה – אל טל ואל מטר – דמעי ירטיבו¹⁰.

8. הוא שירו של יצחק פולד, שהפרק מעין הימנון התנועה הציונית, עד שנדרך מפני התקווה. נודע

לפי תרגומו העברי, המתייחס: "שם במקום ארויים..."

10. הוא הימנון פועלין ציון (בידיש), שהיבור יהושע השל פלווביץ.